

דף שבועי

בס"ד

פרשת אמר, תשפ"א, מספר 1416

כמה חגים יש בתורה?

חיים בורגנסקי

למחזור החקלאי; שנים מהם חקלאיים במהותם, וגם חג המצות ההיסטורי קשור ל"חודש האביב" החקלאי. תמונה כמעט זהה עולה משמות פרק ל"ד, מלבד שינוי שמו של "חג הקציר" ל"חג השבועות" ותיאורו כ"ביכורי קציר חטים".

חיבור של שתי הרשימות, של שמות ושל ויקרא, מלמד שיש בתורה ארבעה חגים: שניים מהם מופיעים כ"חגים" רק בספר שמות והם חקלאיים באופיים, חג הקציר וחג האסיף, ושניים – היסטוריים באופיים, חג המצות וחג הסוכות, מופיעים בוויקרא (חג המצות מופיע בשני המקומות). לראשונים אין תאריך והם קשורים לעונה חקלאית, ואילו לשניים יש תאריך קבוע. שלושה מהם מוגדרים בספר שמות כ"רגלים", ואילו הרביעי, חג הסוכות, המוזכר רק בוויקרא, אינו מצוין כ"רגל".

ההבחנה בין שתי הרשימות קשורה בוודאי להבחנה הרחבה יותר, בין מחזור השנים החקלאי, שבמהותו הוא מחזור שמש, לבין מחזור השנים ההיסטורי, שכלל הנראה במהותו הוא מחזור ירחי. החגים בפרק כ"ג בספר שמות קשורים לחקלאות וממילא ללוח השמש, ולכן הם עונתיים. ואפילו חג המצות ההיסטורי נחוג כאן על פי הלוח השמשי, ללא תאריך מדויק אלא ב"חודש האביב". לעומתם, חגי ויקרא (וגם חלק ממוקראי הקודש) בנויים על הלוח הירחי, ולכן תאריכם קבוע. מעניין שלחג המצות יש "מקום" בשני הלוחות, בשמשי הוא מתקיים ב"חודש האביב", ובירחי – בחמישה עשר לחודש הראשון.

ג. הקדמה זו תאפשר לנו לעיין בחידת סימום של פרק כ"ג בוויקרא:

(לג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (לד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'. (לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (לו) שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אֶשָׁה לַה' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֶשָׁה לַה' עֲצֶרֶת הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (לז) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אֶשָׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנִסְכִּים דָּבָר יוֹם בַּיּוֹמוֹ. (לח) מִלֶּבֶד שִׁבְתַּת ה' וּמִלֶּבֶד

א. בכמה מקומות התורה עוסקת במקראי קודש, בחגים וברגלים, אולם דומה כי הרשימה שבפרק כ"ג בוויקרא רחבה מאלה שבמקומות אחרים, בהיותה מקיפה את כלל מקראי הקודש. לעיקרו של הפרק מבנה מהודק, והוא פותח בכותרת:

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי (ו') כג:ב).

אחרי הכותרת באה רשימה של מקראי קודש, החל מהשבת, דרך כל מועדי השנה; מהחודש הראשון ועד אחרון המועדים בחודש השביעי. לאחר מכן בא פסוק הסיום המנוסח כעין הכותרת:

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אֶשָׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנִסְכִּים דָּבָר יוֹם בַּיּוֹמוֹ (שם:לז).

שניים ממקראי הקודש מכונים "חגים": חג המצות וחג הסוכות, והם ממוקמים בשתי נקודות מפנה של מעגל השנה: חג המצות חל במועד יציאת מצרים, בחמישה עשר לחודש הראשון, וחג הסוכות חל בדיוק חצי שנה אחריו, בחמישה עשר לחודש השביעי. שני החגים תואמים זה לזה גם באורכם, ודומה שהתורה ממקמת אותם כך כדי לפתוח כל מחצית שנה בחג בן שבעה ימים.

ב. חגים אחרים מצויים בספר שמות (פרק

כג:יד-טז). והשוו לפרק לד:יח, כב):

שִׁלֵּשׁ רִגְלִים תַּחַג לִי בַשָּׁנָה. אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֵר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת פֶּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב פִּי בו יִצְאֶת מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פְנֵי רִיקָם. וְחַג הַקִּצִּיר בְּכּוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסֵף בְּצִאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה.

שלא כבפרק כ"ג בוויקרא, כאן יש שלושה חגים: חג המצות, חג הקציר וחג האסיף, שרק אחד מהם מופיע גם בוויקרא. לחגים אלה אין תאריך קבוע ומועדם תלוי בעונה החקלאית. אפילו חג המצות, שתאריכו מצוין בפרק י"ב שבספר שמות ובוויקרא כ"ג, אינו משויך כאן לתאריך קבוע. ככלל, בולטת העובדה שהחגים בפרק כ"ג בשמות קשורים

* הרב ד"ר חיים בורגנסקי, המחלקה לתלמוד באוניברסיטת בר אילן, רב היישוב הושעיה.

חג הסוכות. לאור זאת יש לומר כי בחמישה עשר לחודש השביעי חלים שני חגים שונים, חג הסוכות וחג האסיף. לכל אחד מהחגים אופי משלו, האחד היסטורי והשני חקלאי, ולכל אחד מצוות יום משלו בהתאם; לאחד הישיבה בסוכה ולשני ארבעת המינים, ועם זאת הם חולקים את אותם תאריכים.

כך אפשר להבין מדוע מופיע חג האסיף רק כנספח אחרי השלמת רשימת מקראי הקודש, שהרי אין הוא מחדש דבר על אותה רשימה. שכן, ימי השבתון שלו חופפים לאלו שכבר נמנו ברשימה כמקראי קודש של חג הסוכות. לשם הדגשת ההבחנה בין החגים מופיע חג האסיף רק כנספח, אולם בה בעת, לשם הדגשת החפיפה של שני החגים התורה חוזרת למצוות חג הסוכות (פס' מב-מג) אחרי תיאורי חג האסיף, על מנת להדגיש שהופעת חג האסיף אינה מבטלת את חג הסוכות, ושניהם יחולו זה בצד זה.

נמצאנו למדים כי יש בתורה ארבעה חגים: חג הקציר וחג האסיף החקלאיים, וחג המצות וחג הסוכות ההיסטוריים. עם זאת, יש רק שלושה רגלים, שכן חג הסוכות חל במועד אחד עם חג האסיף ואינו מהווה רגל לעצמו.

דומה שפרק ט"ז של ספר דברים צועד צעד נוסף ומבטא את שני החגים החופפים זה עם זה כרגל אחד:

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד ומיקבד. ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך. שבעת ימים תחג לה' א-להיך במקום אשר יבחר ה' פי יברכך ה' א-להיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח (דב' טז: יג-טו).

חג הסוכות נקבע כאן במועד האסיף, והוא זוכה למצוות השמחה שנאמרה במקורה בויקרא רק ביחס לחג האסיף. בכך "השתלט" חג האסיף במידה רבה על חג הסוכות ונוצר רגל משותף לשני החגים. כתוצאה מכך כפולות מצוותיו של אותו רגל, ואף ריבוי קורבנותיו. בעיקר הכפילות במספר האילים ובמספר הכבשים (2 אילים ו-14 כבשים בכל יום, כפליים מכל מועד אחר) יוסבר היטב לאור איחוי החגים לרגל אחד.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר תתנו לה'.

(לט) אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. (מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. (מא) וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדורותיכם בחדש השביעי תחגו אתו. (מב) בספת תשבבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בספת. (מג) למען ידעו דורותיכם פי בסכות הושבתת את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם. (מד) וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל.

בפסוקים לג – לו מציגה התורה את חג הסוכות. לאחר מכן מגיעים פסוקי הסיום של הפרשה (לז- לח). כאמור למעלה, סיום זה קשור בצורה מובהקת לכותרת הפרשה, וכך נוצרה מסגרת תוחמת לפרשה כולה.

אלא שעתה, בפסוק מ, אחרי סיום הפרשה, חוזרת התורה ועוסקת בחג החל בחמישה עשר לחודש השביעי. הדבר מתמיה; מדוע לחזור ולעסוק בנושא לאחר פסוקי סיום מובהקים? האם לפנינו שכחה שיש להשלימה, מעין 'נ"ב' שבסוף מכתב? יתר על כן, למרבה התמיהה לא נוסף כאן מועד חדש, והתורה חוזרת לעסוק בחמישה עשר לחודש השביעי, שבו עסקה כבר בפסוקים לד-לו! וביותר, שהחג המוצג בפסוקים לט-מ אינו מכונה חג הסוכות, ואם כן, יש כאן תוספת שעולים ממנה דברים שונים מאלה שלמעלה!

נראה כי הפתרון לתמיהות טמון במה שראינו למעלה, שרשימת החגים של פרק כ"ג בשמות אינה זהה לזו של ויקרא. רשימת מקראי הקודש של ויקרא הסתיימה בחג הסוכות ובשמיני עצרת, אולם בכך לא הושלמה עדיין רשימת החגים שבתורה. אכן, בעוד חג הקציר ("בכורי מעשירך", כתיאורו בשם' כג: טז, או "בכורי קציר חטים" בשם' לד: כב) יכול להתקשר למקרא הקודש של יום הבאת ביכורי שתי הלחם שבויקרא, שאף שאינו מצוין כחג הריהו עוסק בהנפת ביכורי לחם (פס' טז-כא), הרי שלחג האסיף אין זכר ברשימת מועדי ויקרא כ"ג. את החסר הזה התורה משלימה מייד אחרי סגירת הרשימה של מקראי הקודש, בכך שהיא מלמדת על "חג ה'" החל בחמישה עשר לחודש השביעי, "באספכם את תבואת הארץ" (וי' כג: לט). לחג זה מצוות יום מיוחדות: נטילת ארבעת המינים, מצוות שמחה בשבעת הימים וחובת שבתון ביום הראשון וביום השביעי. יושם לב, שאף שמועדיו של החג חופפים לגמרי לאלו של חג הסוכות, אין מדובר בחג הסוכות אלא בחג האסיף. אם כן, בתוספת הזו התורה קובעת, שלחג האסיף יש מועד ירחי, והוא זהה לזה של